

ORIGINEA ȘI ÎNFIINȚAREA FRONTULUI RENAȘTERII NAȚIONALE

Radu Florian Bruja

Regimul carlist din anii 1938-1940 aparține familiei sistemelor autoritare din Europa sfârșitul anilor '30. El a fost instituit printr-un abil joc de culise al regelui Carol al II-lea și al apropriaților săi începând din 10-11 februarie 1938. După schimbarea guvernului Goga-Cuza cu unul eteroclit, al patriarhului Miron Cristea, regele a luat o serie de măsuri politice, economice, legislative pentru a-l consolida și a anula instituțiile sistemului parlamentar. Dar România a fost unul din statele în care regimurile autoritare s-au impus printre ultimele din Europa. Această stare de fapt se explică prin lipsa de apetit a electoratului pentru mișcările extremiste. Până în 1937, nici Mișcarea Legionară, nici Partidul Comunist n-au obținut un procent mai mare de 3% în alegeri. Totodată, în România au existat lideri politici democrați care au știut să lupte împotriva tendințelor autoritare; fiind bine cunoscută activitatea lui Iuliu Maniu în opoziție. Nu în ultimul rând, intelectualitatea și opinia publică din România au fost, în esență, atașate principiilor democratice. Nu este exact că intelectualitatea interbelică ar fi fost legionară pentru că, cu câteva excepții, aceasta nu a aderat la Mișcare. Nu se justifică, prin scrierea unor articole prolegionare, această caracterizare. Intelectualitatea românească interbelică, în general, cu orientare de dreapta nu era adepta unui regim totalitar, dar acuza carențele funcționării sistemului pluripartidist.

În momentul instaurării regimului carlist opinia publică manifesta o rețineră față de partidele politice așa cum funcționaseră ele. De aceea, n-a luat, inițial, poziție față de regimul personal al regelui, pentru că, acesta a luat măsuri de reprimare a Gărzii de Fier, în care vedea principalul său adversar. Succesul regelui se explică prin creșterea influenței Mișcării Legionare în rândul tineretului și prin procesul lent de fărâmițare a partidelor politice democratice. Realizarea planului regelui „a fost înlesnit de ambițiile personale ale diverșilor fruntași, de lipsa simțului politic și de fragilitatea suporturilor morale. Procesul de pulverizare a forțelor politice a creat în interior o stare de incoerență, care a destrămat solidaritatea sufletească a nației, a întunecat perspectiva politică a viitorului. Încât, la un moment dat, în dezordinea generală, dictatura personală a fostului suveran a apărut multora ca (...) salvatoare”¹. La lichidarea sistemului parlamentar au participat și reprezentanți ai marelui capital din țară în frunte cu camarila din jurul regelui dar și exponenți ai cercurilor de afaceri anglo-franceze. Datorită căderii pieței de capital în urma guvernării Goga-Cuza, marii industriași și bancheri din țară au adus la cunoștința regelui, probabil prin Nicolae Malaxa, că situația politică e gravă și că se impunea schimbarea regimului². În același timp și cercurile industrial-bancare străine erau neliniștite. Încă din ianuarie 1934, prin omul de casă al Elenei Lupescu, Ioan Pangal, regele a sondat grupările masonice din Franța asupra problemei instaurării unui regim autoritar în România opus Gărzii de Fier, primind un răspuns favorabil³. Mai mult, guvernele englez și francez erau alarmate de ascensiunea extremei drepte în țară în condițiile agravării situației politice internaționale. Ministrul Marii Britanii la București, Reginald Hoare, a informat Londra că singura soluție realistă era suspendarea vieții parlamentare pentru a bara drumul lui Corneliu Zelea Codreanu spre putere. Hoare era de părere că „un guvern de tehnocrați aflat sub conducerea Regelui ar putea salva situația, considerând o dictatură regală preferabilă celei bastarde dezvoltate sub ultima guvernare”⁴. Presiuni la adresa României au existat și din partea Uniunii Sovietice. Acestea au amenințat cu rechemarea ambasadorului sovietic dacă guvernul Goga-Cuza ar fi continuat de unul condus de C.Z. Codreanu.⁵

Succesul noului regim, mai cu seamă în prima parte a „istoriei” sale s-a datorat unor motive bine definite. Regimul s-a instaurat ca reacție împotriva Mișcării Legionare, cu acceptul

partidelor politice dar și a Parisului sau Londrei. Instituirea noului regim s-a bucurat de aprecieri în cercurile conducătoare din statele democratice. Presa engeză lăuda inițiativa regelui; ziare ca „*Daily Telegraph*” și „*Times*” au publicat articole favorabile la adresa acestuia și își manifestau încrederea în suveranul român.⁶ Regele și-a explicat poziția în fața ziaristului britanic A.L.Esterman. „Democrația nu poate avea în România aceleași conotații ca în Anglia. Civilizația noastră este mai tânără. Țara dvs. are o îndelungată istorie de tradiție parlamentară. Rolul suveranului în România diferă de rolul altor monarhi. În celelalte țări, regele trebuie să se încline în fața directivelor miniștrilor săi. Aici, miniștrii fac numai ce le spun eu. Asta din cauza partidelor și a politiciii din România. Singurul element din stat, capabil să țină o limită strictă între ele și astfel chiar stabilitatea regimului este suveranul”⁷

În programul său, Carol al II-lea s-a sprijinit în principal pe foștii lideri democrați: Armand Călinescu, Gheorghe Tătăreanu, Constantin Argetoianu, Alexandru Vaida Voevod, Nicolae Iorga ș.a. Partidele politice mari și liderii acestora și-au putut continua activitatea sub o formă mascată, deși erau desființate oficial. Regimul s-a menținut pe linia alianțelor cu statele democratice și cu Societatea Națiunilor. Existau o anumită libertate a ideilor cu condiția să nu fie atacat regele și sistemul, putând fi criticat guvernul, de exemplu. Cultul personalității regelui nu era neobișnuit; el a însoțit și pe Carol I sau pe Ferdinand, fiind doar exacerbant sub Carol al II-lea.

Regele a căutat să lase impresia că nu dorea puterea ci este obligat de împrejurări și de incapacitatea partidelor politice s-o facă. El s-a consultat cu principalii politicieni de la care a primit răspuns favorabil. Liberalii lui C.I.C. Brătianu au primit de la acesta acceptul de a face parte dintr-un guvern de uniune națională, format din personalități politice și din tehnicieni, chiar cu suspendarea temporală a drepturilor constituționale.⁸ Nici Iuliu Maniu nu a creat dificultăți, dar a refuzat să participe la instaurarea noului regim⁹. Conducerea P.N.Ț. s-a pronunțat în favoarea înlăturării guvernului Goga-Cuza însă avertiza că modificarea Constituției sau a sistemului parlamentar ar echivala cu o lovitură de stat¹⁰. Alții, erau partizanii unei colaborări deschise cu regele. Constantin Argetoianu și Alexandru Averescu și-au declarat satisfacția, punându-se la dispoziția unui regim de mână forte. Nicolae Iorga a declarat chiar că „în vremuri ca ale noastre, un suveran nu numai că are dreptul de a ști tot ce se face în numele său, ci și de a da guvernului îndreptări de care acesta trebuie să ție seama, căci nu partidul guvernează (...) ci el, guvernul, ca expresie a suveranului”¹¹. Dar Iorga a aflat de la Ernest Urdăreanu că lovitura dată guvernului Goga-Cuza este „o primă etapă”, urmărindu-se instaurarea unui regim fără partide¹². În aceste condiții regele a devenit, în opinia mass-media românești, „salvatorul” care era chemat să asigure ordinea, liniștea și dezvoltarea țării.

În timp de zece luni, Carol al II-lea a distrus baza constituțională a vechiului regim dar nu a reușit să creeze o alternativă a puterii. Pe 11 februarie 1938 a introdus starea de asediu pe tot cuprinsul țării. Conform acestui Decret, autoritățile militare erau împuternicite „de a cenzura presa și orice publicațiuni, având dreptul de a împiedica apariția oricărui ziar sau publicație”¹³. O zi mai târziu a fost revocată convocarea Parlamentului. Pe 20 martie a fost înlocuită Constituția din 1923 cu o alta nouă bazată pe principii corporatiste și care concentra puterea în mâinile regelui. Deși a fost supusă unui plebiscit, Constituția nu emana de la națiune ci invers, de la puterea executivă. Nu s-a respectat nici modalitatea legală de revizuire a vechii Constituții. Abrogarea Constituției din 1923 a reprezentat în fapt denunțarea pactului fundamental¹⁴. Însă, realitățile istorice s-au dovedit a fi peste cele juridice. Atitudinea regelui din februarie-martie 1938 a fost anunțată de măsurile luate de acesta încă din prima jumătate a deceniului patru. Carol a abandonat postura constituțională în favoarea unei implicări active în viața politică a țării. Propaganda noului regim redefiniște actul fundamental al țării ca pe o danie a regelui „o cartă acordată țării, în locul unui contract cu drepturi și îndatoriri”¹⁵. Despre votarea Constituției, Iorga nota: „Liniștit, solemn plebiscit care dă 4.000.000 de voturi noii constituții. Se abțin șefii țărăniști și gardiști. În Ardeal multe voturi contra le adună Moldovan la Nădăud și dr. Dobrescu la Făgăraș. În Banat, Bocu”¹⁶. Voturi negative s-au înregistrat și la Tg. Jiu din partea țărăniștilor iunianiști, urmând exemplul liderului lor care a votat împotriva textului constituțional și s-a retras din viața politică, motivând cu șubrezenia stării de sănătate¹⁷. Presa vremii, supusă

rigorilor cenzurii, scria despre plebiscit și despre noul act constituțional în termeni laudativi, ca rezultat al armoniei dintre diversele segmente ale societății românești. Într-o lucrare care făcea apologia Constituției se trasau principalele idei care au stat la baza textului constituțional: ideea națională, ideea solidarității sociale, ideea întăririi unității statului și a autorității publice¹⁸. Multe din prevederile ei vor sta la baza redactării unei încercări de ideologie a partidului care va seconda regimul în perioada următoare. Constituția, se spunea „deschide o nouă epocă în viața politică a României în care solidaritatea socială, munca, ca singur izvor de drepturi politice în stat și întărirea unității și autorității vor lua locul individualismului divergent, politicianismului exagerat, dezbinării și carenței de autoritate”¹⁹. Apologeții regimului vor prelua aceste idei pentru a justifica și crea o ideologie ce trebuia impregnată în mintea românilor.

Piatra de încercare a noului regim a reprezentat-o dizolvarea partidelor politice, fapt ce îngrădea definitiv viața democratică a țării. „Când partidele au încercat să întunece coroana, cea mai bună replică e aceasta”²⁰ scria Armand Călinescu. Asupra acestei probleme, personalitățile din jurul regelui aveau păreri împărțite. Regele s-a arătat de la început pentru desființarea acestora; Armand Călinescu l-a secondat, dar era de părere că trebuiau create în locul lor organizații profesionale iar G.G. Mironescu s-a pronunțat împotriva unei asemenea măsuri. „Partidele au avut scăderi. Dar a le considera organizate din răufăcători, asta nu. De altfel vor lucra la întuneric. Nu se pot dizolva”²¹. Există voci care susțin că Ar. Călinescu intenționa instaurarea unui regim autoritar doar pentru o perioadă limitată de timp, până la îndepărtarea pericolului extremist, după care ar fi reinstaurat o democrație autentică²². Poate și de aceea, partidele politice desființate legal și-au putut continua activitatea subteran cu organele lor de conducere și cu nucleele lor organizatorice, cu excepția Gărzii de Fier. Pe 30 martie, s-a publicat și Decretul de constituire a Consiliului de Coroană ca organism permanent, format din membrii remunerați și desemnați de rege. Deși nu se menționa scopul Consiliului de Coroană, acesta era acoperirea actelor politice ale orânduirii²³. În perioada următoare s-au constituit noi organisme de stat și economice urmând pașii instaurării unui regim autoritar după model european. A fost reorganizat Consiliul Superior Economic, a fost creat Ministerul Economiei Naționale, Consiliul Superior de Control, Comisia specială de îndrumare, încurajare și organizare a exportului de cereale, Ministerul Înzestrării Armatei ș.a. Statul încerca prin aceste organisme să preia controlul asupra întregii societăți și, mai ales, asupra sectoarelor sale vitale.

Ca mai toate reformele adoptate după 11 februarie și noua organizare administrativ teritorială a țării, decretată în 14 august 1938, a venit tot din inițiativa lui Ar. Călinescu. Prin noul Decret se hotăra introducerea a două noi unități administrative: ținutul și plasa. Reforma administrativă a ținut cont de împărțirea fiecărei categorii profesionale. Astfel, în fiecare unitate administrativă s-a constituit câte o breaslă (pentru Ținut) și câte o secțiune de breaslă (pentru județ și sector al Capitalei). Organizația superioară a acestor filiale o forma Uniunea breslelor²⁴. Prin legea administrativă s-a hotărât ca prefectii județelor să desemneze câte trei cetățeni „fără culoare politică” din care să se aleagă primarii. Totodată, în fruntea ținuturilor erau numite personalități care întruneau condițiile stabilite de Călinescu: să nu fi făcut politică activă și să fie o personalitate cunoscută și cu autoritate²⁵. Deși s-au creat zece ținuturi mari, conduse de câte un rezident regal, noua organizare a țării lăsa să se întrevadă un lucru nou. Nici unul din cele zece ținuturi nu acoperea perfect o provincie istorică. De exemplu, Ținutul Bucegi cuprindea județele Ilfov și Teleorman dar și Trei Scaune și Brașov. Ținutul Marea, alături de județele din Dobrogea, includea și Ialomița lăsând Tulcea în afară. Ținutul Suceava acoperea întreaga Bucovină dar avea și județele Hotin din Basarabia sau Dorohoi din Moldova²⁶. Faptul vine în sprijinul ideii că regele încerca o uniformizare artificială a țării, o împărțire nu pe provincii istorice ci pe unități administrative sau economice. Se urmărea ameliorarea imaginii reale a țării confruntată cu probleme ale minorităților etnice și ale revizionismului. La 12 octombrie 1938 s-a decretat o nouă lege a breslelor care abroga vechea legislație sindicală din 1921 asigurând supravegherea statului asupra activității lucrătorilor industriali, dizolvarea organizațiilor sindicale, închiderea cluburilor acestora, confiscarea arhivelor, arestarea muncitorilor influențați de propaganda extremei stângi²⁷.

Anul 1938 a fost unul al victoriilor regimului impus de Carol al II-lea. El se sprijinea pe marea masă a locuitorilor, în interior, și pe cel al democrațiilor occidentale, în exterior. Există în epocă un curent împotriva partidelor politice așa cum funcționaseră ele, după cum o dovedesc numeroasele semnale primite de Carol al II-lea din țară. Documentele vremii ilustrează o stare de spirit favorabilă unei implicări mai active a regelui în guvernarea țării chiar și în condițiile instaurării unui regim nedemocratic. Fostul ministru N.D. Chimulescu și-a precizat încă din 1930 poziția considerând că partidele politice împiedică dezvoltarea țării și cerea suveranului să ia atitudine față de această situație²⁸. Un memoriu asemănător a fost redactat de un anume Ștefan Antim care făcea un aspru rechizitoriu partidelor politice și activității lor pe care le considera dăunătoare²⁹. O poziție similară o manifesta și fostul secretar general al comisariatului Basarabiei din 1918, într-un memoriu în care considera dezastruoasă activitatea partidelor politice³⁰. Colonelul bucureștean Ștefan Ioanid a trimis regelui o scrisoare prin care își arăta satisfacția față de noua Constituție și față de „eliminarea definitivă a vechilor partide și a vechilor politicieni”³¹. Într-un memoriu adresat suveranului de juristconsultul N.N. Lunguceanu și de avocatul Eraclie Gujdu, se exprima speranța că, guvernul va avea inițiativa propunerii legilor, inversând astfel rolul legislativ-executiv³². Încă de la sfârșitul anului 1937, fostul deputat craiovean G.G. Rădulescu-Livezi îl sfătuia pe rege să adopte „ceva nou, prin care va putea lucra cu mâinile libere de presiunea cluburilor politice, pentru un timp de unu-doi ani, până când partidele se vor atașa noilor situațiuni”³³. Într-o astfel de atmosferă măsurile regelui nu au părut hotărâtoare pentru viitorul politic al țării. Secretarul personal al regelui, Eugeniu Buhman, nota că, un imens număr de telegrame sosite din toate colțurile țării îi urau Regelui fericire și noroc³⁴. Dar, în conjunctura politică internațională, se întrevede prin măsurile adoptate și încercarea de balans a lui Carol, poziția statelor revizioniste fiind tot mai puternică pe continent. Noua politică internă avea funcția de „a-i face pe Hitler și Mussolini să creadă că România avea un sistem social politic aidoma țărilor lor”³⁵.

Cu toate acestea, regimul lăsa impresia de improvizat și superficial. Coroana rămăsese practic descoperită. Pentru a da un suport politic și un program care să atragă masele, regele trebuia să întreprindă ceva nou. De această stare de lucruri era conștient și Armand Călinescu când constata: „Am ajuns oarecum la un punct mort. Guvernul nu era constituit decât cu un obiectiv precis, care a fost atins. El nu are dinamism, nici omogenitate spre a păși la al doilea obiectiv. Se pare că lucru e în sentimentul public, care așteaptă o schimbare”³⁶. Încă de la 20 martie 1938, într-o ședință de guvern prezidată de rege, Armand Călinescu a prezentat o notă raport prin care propunea întemeierea unei largi mișcări politice de masă³⁷. Ideea unui partid politic unic nu era nouă în România acelor ani³⁸ și nici măcar nu era originală. Constantin Argetoianu vorbea de un partid unic încă din anii '20. Un deceniu mai târziu apropierea sa de acest concept este evidentă. În 1936, declara că năzuințele sale mergeau spre „o organizație autoritară și cinstită a statului” dar fără să elimine partidele politice. În 1938 el era unul din partizanii partidului unic, ca singură soluția de a împiedica pulverizarea forțelor politice, într-un moment în care regimurile autoritare se arătau a fi un model mult mai viabil decât democrațiile. Cu toate acestea, unele concepții democratice nu l-au părăsit pe Argetoianu niciodată³⁹. În 1937, Mihail Manoilescu, marele teoretician al corporatismului susținea ideea monismului politic „simbol al unității națiunilor”⁴⁰. Dar din anii '30 Mihail Manoilescu dezvoltă teoria și doctrine corporatiste și unipartidiste în lucrări ca „*Le siècle du corporatisme. Doctrine du corporatisme integral et pur*” (1934) și în „*Le parti unique*” (1937)⁴¹. Manoilescu susținea cauza partidului unic și în organul legionar „*Sfarmă Piatră*” astfel: „Partidul unic este o instituție contemporană care este caracterizată în toate țările printr-o aceeași concepțiune de stat. Partidul unic n-are numai o etică nouă, el are, de asemenea, o tehnică nouă în organizarea sa”. Elogiind regimurile unipartidiste din Germania, Italia, Portugalia, el vorbește și de trăsăturile originale ale partidului unic. „Prima originalitate a partidului unic e șeful său. Conducătorul e acela care realizează fuziunea dintre partid și stat și supraveghează coordonatele superioare a tuturor eforturilor de stat”. În același timp „membrii partidului sunt soldați” care salută „superiorul politic”, idealul politic⁴². Ideea unipartidismului nu era străină nici Mișcării Legionare. Despre necesitatea

instaurării la putere a unui partid unic care să elimine „plethora de policaștii în slujba coteriilor din care făceau parte”⁴³ intenționa să scrie și Vasile Marin în proiectata lucrare „*Idei barbare crestate pe răboj politic*”. Dar în opinia sa partidul trebuia să se impună de jos în sus prin crearea unei generații de tineri politicieni străini de concepțiile politice ale vremii⁴⁴. Alți politicieni nu erau pregătiți pentru o nouă formulă de guvernare. Gheorghe Tătărescu, răspunzându-i lui Iuliu Maniu, în același an 1937, spunea „în țara noastră numai proștii și nebunii s-ar putea gândi la dictatură” explicându-și poziția prin lipsa de popularitate a unei astfel de idei în rândurile P.N.L.⁴⁵ Peste doar un an va avea o cu totul altă atitudine politică. Deși a fost criticat pentru intrarea sa în guvernele regimului autoritar al regelui, Miron Cristea nutrea de mult concepții politice apropiate. El era un monarhist convins, respingea politicianismul, era naționalist și anticomunist, suficiente rațiuni pentru a accepta postul de președinte al Consiliului de Miniștri. Într-o cuvântare spunea că „autoritatea categorică a Coroanei este singurul leac pentru îndreptarea țării”⁴⁶. De posibilitatea înlocuirii partidelor politice cu un nou organism, Armand Călinescu vorbea în aprilie 1938: „În viitor, regele spune că trebuie încercat mai întâi o organizație profesională și apoi partid unic”⁴⁷. Ideea creării unui astfel de partid era, în opinia primului sfetnic al regimului o necesitate stringentă. O lună mai târziu, Călinescu îl informa pe rege de necesitatea umplerii golului rămas după desființarea partidelor, mai ales că apăruseră unele fenomene de reînviere a acțiunilor politice⁴⁸. „Nu se poate imobiliza sufletul mult timp. Se produce un vid. De aici venea necesitatea creării unui organism”⁴⁹. În acest sens, au existat trei variante: una a vaidiștilor, care au cerut reluarea activității legate de către grupările politice favorabile orânduirii; a doua formulă preconiza instituirea unui sistem bipartid cu P.N.Ț, condus de Armand Călinescu și P.N.L, condus de Gheorghe Tătărescu, la propunerea ultimului. Câștig de cauză a avut însă ideea lui Armand Călinescu. El a sugerat regelui constituirea unei formațiuni politice noi ca structură și program politic⁵⁰. Alexandru Vaida Voevod nu s-a arătat împotriva partidului unic, însă s-a îndoit de viabilitatea unei astfel de alternative politice. „Carol era însuflețit de instituțiile Marii Britanii”, credea politicianul ardelean, dar „cu țara reziduurilor bizantine, a metodelor de guvernare și de administrație turcească și maimuțărind flușturistic obiceiurile și defectele - nu virtuțile Franței - ce omogenitate de esență anglo-saxonă s-ar putea naște?”⁵¹.

În memoriul prezentat regelui pe 20 octombrie 1938, Armand Călinescu a stabilit obiectivele creării partidului, structura sa organizatorică, atribuțiile sale principale. Astfel, după ce sublinia că „orice revenire a sistemului vechilor partide ar fi dezastruos” pentru regimul carlist, Armand Călinescu atrăgea atenția că guvernul nu mai reușea să domine multă vreme situația dacă avea să rămână un cabinet de simpli funcționari”: “Pentru ce? se întreba Călinescu. Pentru că el nu are o bază populară, pentru că el n-a căutat o bază populară. Guvernul stă pe scenă și lucrează. Cetățenii stau în bănci și aplaudă uneori. Dar nu participă la această acțiune (...) Aceasta poate avea ca rezultat izolarea treptată a guvernului, iar opinia publică ar rămâne disponibilă pentru orice canalizare ocultă sau falsă. Prin urmare, sufletul națiunii se va dezvolta și se va manifesta în afară de acțiunea guvernului (...) Lipsa unui instrument ține câmpul deschis vechilor partide. În alegeri, ele, rămânând singure, ar obține succesul în mod natural. Și chiar dacă ar avea în frunte oameni de încredere, ar aluneca repede spre vechile deprinderi. Prin urmare, este indispensabil ca noul regim să-și formeze un instrument politic din timp organizat (...) După părerea mea, a sosit momentul să se inițieze o mișcare populară. Nu poate fi vorba de crearea unui partid în sensul vechi; nu poate fi vorba nici de preocupări electorale. Ea ar fi o mișcare intelectuală, o mișcare sufletească, o mișcare ce ar oferi opiniei publice un ideal, o preocupare de viitor (...) Această mișcare ar avea pecetea unei mișcări de generații: generația Măriei Sale. Ea ar da imediat un suport ideologic și social noului regim. Prin această mișcare vechile partide primesc lovitura definitivă, iar regimul actual se va consolida”⁵².

Spre sfârșitul memoriului, Armand Călinescu propunea regelui ca lansarea partidului unic să se facă în următoarele etape: a) membrii guvernului și un grup de circa 50-60 de personalități cu autoritate din aceeași generație, din toate partidele vechi, ar manifesta public o comunicațiune de credință și ar face apologia regimului, dându-i o justificare; b) presa oficială ar

întreprinde o mare campanie care ar avea semnificația unui fapt nou. Ea va consta în îndrumarea generației noi pe liniile creatoare; c) cu prilejul aplicării noii reforme administrative, posturile de comandă ar fi preluate de exponenții noii mișcări, care ar deveni până la ultimul sat elemente active de susținere a regimului⁵³. Concepțiile politice ale lui Călinescu, rezumate în acest proiect priveau împrumuturi doctrinare de la mișcările fasciste europene și excluderea conceptului de clasă. Anticomunismul era o trăsătură comună multor politicieni români din epocă iar concepțiile elitiste de dreapta urmăreau subordonarea Mișcării Legionare și cointeresarea intereselor individuale celor aparținând statului⁵⁴. Adevăratul creator al Frontului Renașterii Naționale a fost Armand Călinescu, omul în care regele avea deplină încredere. Chiar și adversarii acestuia i-au subliniat calitățile însă trecerea sa de partea unui regim nedemocratic i-a atras multe critici, nu numai din partea foștilor colegi de partid. Primele informații despre crearea unui partid unic au răsuflat încă de la începutul lunii noiembrie. Pe 3 noiembrie, Iuliu Maniu și-a informat apropiații despre un decret prin care se discuta despre înființarea unui partid unic și la care lucra o comisie formată din Armand Călinescu, Victor Iamandi și Ernest Urdăreanu⁵⁵.

Armand Călinescu și-a asigurat sprijinul lui Constantin Argetoianu și al lui Ernest Urdăreanu, apropiați de rege, influențându-i acestuia poziția. Primii membri ai noului partid, alături de cei trei, au fost Victor Iamandi, Constantin C. Giurescu, Mihail Ralea și Mihai Ghelmegeanu. Ei au fost sunați acasă, întrebați dacă vor să participe la organizarea noului partid și invitați să se consulte cu ministrul de justiție, Victor Iamandi⁵⁶. În momentul în care a aflat, probabil de la prințul Nicolae, că regele a aprobat un proiect de lege pentru înființarea unui partid unic, liderul țărănist Iuliu Maniu a trimis un memoriu suveranului prin care îi cerea să lichideze regimul de dictatură și să formeze un guvern de uniune națională⁵⁷. Și fruntașul țărănist Romus Boilă a trimis regelui un Memorandum al românilor din Transilvania în care cerea aceleași libertăți pe care le revendica Maniu în documentele sale⁵⁸. Răspunsul regelui a venit peste două zile când a fost anunțată înființarea Frontului Renașterii Naționale. Astfel, la 15 decembrie (oficial din 16 decembrie), aproape fără nici o pregătire propagandistică a fost dat **Decretul-lege pentru înființarea Frontului Renașterii Naționale**. Denumirea de Front al Renașterii Naționale „voia să indice acel caracter de mișcare largă la care se referise insistent Armand Călinescu”⁵⁹. În momentul în care decretul a fost transmis la radio, regele Carol al II-lea lua prânzul cu un vechi prieten, colonelul Filitti. „Acum avem o dictatură. Vei fi învinuit pentru tot ce se va întâmpla de acum înainte” și-a arătat punctul de vedere colonelul. „Ești unul din cei care cred că lucrurile pot continua așa cum sunt ele acum. Simt de multă vreme că nu mă pot aștepta la nimic bun din partea partidelor politice. Politicienii nu se gândesc decât cum să-și satisfacă propriile interese și ambiții care nu au nimic comun cu interesele țării” a replicat regele⁶⁰.

Frontul Renașterii Naționale a fost decretat drept „unică organizație politică în stat” (Art. 1) „orice altă activitate politică decât cea a F.R.N. fiind socotită clandestină, iar autorii pedepsiți” (Art. 7). Scopul F.R.N era „mobilizarea conștiinței naționale în vederea întreprinderii unei acțiuni solidare și unitare românești de apărare și propășire a patriei și de consolidare a statului” (Art. 2). Autorizația de funcționare era acordată de ministrul justiției la cererea scrisă a 25 de persoane, din care 20 trebuiau să fie foști miniștri sau subsecretari de stat (Art. 3). În F.R.N erau înscriși automat consilierii regali (Art. 4). Pe lângă ei se puteau înscrie toți românii peste 21 ani, cu excepția militarilor și magistraților (Art. 5). Numai F.R.N avea dreptul de a depune candidaturi în alegeri (Art. 6). Ultimul articol stipula că un regulament special „făcând parte integrantă din prezenta lege va determina condițiunile de organizare și funcționare a F.R.N”⁶¹. În încercarea de a justifica impunerea unui organism politic unic, printr-un decret lege de sus în jos, un ideolog al regimului spunea: „o mișcare de sus în jos noi o așteptăm de 100 de ani. În noua conjunctură istorică – continua același autor – o mișcare de jos în sus este bună pentru muzeul romantismului politic”. După introducerea noii constituții „nevoia de mobilizare a conștiinței naționale nu putea veni decât din partea unui front politic unic”⁶². Și în expunerea de motive se consemna că: „ideea monismului politic stăpânește din ce în ce mai mult viața statelor moderne (...) iar vremurile de azi îl impun drept singurul criteriu de acțiune și de biruință”⁶³.

Adevăratul scop al Frontului Renașterii Naționale era eliminarea vidului de putere apărut în urma desființării partidelor și grupărilor politice și înregimentării tuturor forțelor politice și de decizie din țară (inclusiv Garda de Fier). De asemenea se urmărea constituirea unui suport social politic regimului personal al regelui Carol al II-lea, în lipsa acestuia rămânând loc liber propagandei gardiste. Adversarii Frontului Renașterii Naționale găseau că partidul s-a născut ca „instrumentul politic” al regimului, „formă originală riscantă și îndrăzneată, fără nici o legătură cu tradiția modernă de guvernare a poporului nostru”⁶⁴. Frontul trebuia să copieze formele exterioare ale fascismului și gardismului - organizațiile paramilitare, uniforme, salutul roman, mistica tradiționalistă - cu scopul de a atrage elementele legionare de partea politicii carliste. În realitate F.R.N. nu avea nimic comun cu esența ideologiei lui C. Z. Codreanu și nu putea să înlocuiască în rândul tineretului atracția pe care o exercita Legiunea⁶⁵. Opoziția din jurul lui Maniu a găsit formule diverse pentru a defini partidul regelui, de la „Frontul Răilor și Netrebnicilor”, la „Frontul Rușinii Naționale”⁶⁶. Încă de la înființare, liderii P.N.Ț. au exprimat opinia că Frontul „este ceva ridicol” în care nu se poate avea încredere și care nu are viitor⁶⁷.

După apariția Decretului-lege, pe 17 decembrie 1938, s-a constituit primul nucleu al F.R.N. 53 personalități, în frunte cu C. Rădulescu Motru au semnat cererea de autorizare, aprobată imediat de ministrul justiției. Petiția de creare a Frontului era semnată de personalități reunind diverse orientări politice și diverse categorii socio-profesionale din toate provinciile. Erau alături în Front naționalii liberali dinști sau georgiști: Constantin Angelescu, Mircea Cancicov, Mitiță Constantinescu, Victor Iamandi, Victor Slăvescu, D. Alimănișteanu, Constantin C. Giurescu; național țărăniștii: Armand Călinescu, Grigore Gafencu, Petre Andrei, Mihail Ralea; naționali-democrații iorghiști: Ionescu-Sisești, Anibal Teodorescu, Vasilescu Karpen, V. D. Țoni; național-creștinii cuziști și goghiști: Ștefan Ghițescu, N. Miculescu, Alexandru Hodoș; social-democrații: George Grigorovici, E. Gherman, Ioan Flueraș, agrarianul Constantin Garoflid; industriașul Ion Gigurtu și Ion Bujoiu, vaidiștii Gr. Periețeanu, S. Bornemisa, Viorel V. Tilea, generalii R. Samsonovici, Gh. Ruscescu, Gh. Manu, N. O Rujinschi și I. Sichițiu; scriitori și oameni de cultură: Constantin Rădulescu-Motru, Lucian Blaga, Dimitrie Gusti, Iuliu Hațieganu, V. Vâlcovici ș.a. Conform decretului-lege erau considerați membri fondatori ai F.R.N. consilierii regali Miron Cristea, mareșalii Alexandru Averescu și Constantin Prezan; generalii Artur Văitoianu și Ernest Baliff; foștii premieri: G.G. Mironescu, Nicolae Iorga, Gheorghe Tătărăscu, Constantin Argetoianu⁶⁸. Acest fapt a atras critici și din partea susținătorilor proiectului, care nu vedeau cu ochi buni un monolit politic care să adune vechi politicieni, cu orientări atât de diferite. „Ca să fie renaștere trebuie să fi murit ceva. Ce a murit? Când toți vechi politicieni sunt azi fruntașii Frontului” se întreba Vaida Voevod⁶⁹. Argetoianu era și mai tranșant spunând că Frontul era „un bordel nou cu curve bătrâne”⁷⁰. Scopul pentru care au aderat la F.R.N., diferă de la unii la alții. Unii au aderat din dorința de a putea acționa conform convingerilor politice vechi, în cadrul noii formațiuni; alții, fără să accepte definitiv dispariția pluripartidismului, vedeau în F.R.N. o organizație trecătoare. Pamfil Șeicaru aprecia și după 20 de ani că regele „nu acorda acestui front o mai substanțială realitate decât aceea acordată de opinia publică; a fost o măsură trecătoare”⁷¹. Nici în Germania, în momentul instaurării nazismului nu se credea că el se va consolida decisiv, ci se va reveni la modul constituțional de guvernare după rezolvarea problemelor țării⁷². Alții au căutat să facă opoziție regelui alături de vechii adversari dar cu care împărtășeau acum aceleași crezuri. Mulți au aderat din politicianism, din oportunism, pentru a putea participa la guvernare, iar alții de frică să nu-și piardă slujbele și funcțiile. Puțini au făcut-o din convingere. Victor Slăvescu, la propunerea lui Mitiță Constantinescu, a semnat printre primii adeziunea la F.R.N. dar mulțumindu-se să activeze doar în sectorul economic, fără să facă politică militantă. El spunea că a semnat „cu mâna lui” dar „cu mare îngrijorare”⁷³. Au fost și voci care au criticat vehement noua situație. Iuliu Maniu a declarat Decretul nr. 4321/1938, prin care se înființa F.R.N. ca „neconstituțional și toate măsurile ce se întemeiază pe acest decret, ilegale”. El aprecia că „partidul unic decretat suferă de un viciu organic fundamental: lipsa unui conducător și a unor cadre formate în luptă și însuflețite de același crez (...). Formațiunea artificială impusă de sus a partidului unic se va prăbuși fiindcă pe trădare și servilism nu se poate

întemeia o renaștere”⁷⁴. C.I.C. Brătianu, după ce rezuma textul decretului, considera că cei numiți la conducerea acestui partid nu aveau nimic comun cu masele populare și că le vor deveni profund antipatici⁷⁵. Și Petre Mavrogheni a refuzat să semneze considerând soluția partidului unic drept „una pripită” optând pentru un guvern de uniune națională alcătuit din personalitățile politice liberale sau țărăniști⁷⁶. Nicolae Iorga a afirmat în timpul cursului de istorie contemporană de la Facultatea de Litere că: „noi copiem pe italieni și pe germani, însă la noi n-o să prindă, întrucât noi am creat prin stat banda, pe câtă vreme acolo banda a creat statul”⁷⁷. Un politician abil ca Argetoianu a sesizat că F.R.N. nu poate juca un rol însemnat în conducerea statului copiind modelele partidelor din țările dictatoriale. „Crearea unui spirit nou și realizarea unei adevărate renașteri naționale nu se putea realiza - era de părere cunoscutul politician - cu oameni uzați în viața politică, cu ariviști și aventurieri politici”⁷⁸. Nici vechii legionari nu au căzut în plasa regelui: „Carol și ai săi credeau că amăgeau pe Hitler și pe Mussolini organizând partidul unic Frontul Renașterii Naționale, după modelul partidelor național-socialist și fascist, îmbrăcând până și pe Iorga și Argetoianu în uniforme de ușier de hotel de primă categorie, făcându-i să salute *a la roumaine*”⁷⁹.

Résumé

Les causes de l’instauration du régime de Charles II sont multiples. On peut mentionner, en ce sens, le processus d’émiettement des partis politiques, les ambitions personnelles des divers chef de partis, l’ascension de l’extrémisme de droite, l’inclination du roi Charles II vers l’autoritarisme. Aux conditions internes, on doit ajouter l’aggravation constante de la situation politique internationale, l’instauration des régimes dictatoriaux de droite sur le continents, ainsi que le jeu duplicitaire des grandes pouvoirs. Le modèle fasciste italien semblait le plus viable et a été choisi pour instaurer le régime du parti unique.

NOTE:

1. Gheorghe I. Bodea, *Regele Carol al II-lea. Destinul unui pribeag*. Cluj Napoca, 2000, p. 320;
2. Constantin C. Giurescu, *Amintiri*, ediție Dinu C. Giurescu, București, 2000, p. 261;
3. Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*. Vol. III, *Carol al II-lea*, București, 2001, p. 171;
4. Bela Vago, *Umbra svasticii. Nașterea fascismului și antisemitismului în bazinul Dunării (1936-1939)*, București, 2003; doc. 74, p. 52;
5. Michele Rallo, *România în perioada revoluțiilor naționale din Europa (1919-1945). Mișcarea legionară*, București, 1999, p. 72;
6. Gheorghe Pașcalău, *România și Marea Britanie. Relații politico-diplomatice. 1933-1939*, București, 2001, p. 96-97;
7. Paul de România, *Carol al II-lea Rege al României*, București, 1991, p. 178-179;
8. Keith Hitchins, *România (1866-1947)*, București, 1997, p. 448;
9. Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 225;
10. Romus, Dima, *Armand Călinescu*, București, 2001, p. 254;
11. Petre Țurlea, *Nicolae Iorga între dictatura regală și dictatura legionară*, București, 2001, p. 22;
12. Nicolae Iorga, *Memorii*, vol. VII, *Sinuciderea partidelor*, București, 1939, p. 456;
13. Ioan Scurtu (coord.), Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918-1944*, 1995, p. 439;
14. Eleodor Foșăneanu, *Istoria constituțională a României (1859-1991)*. București, Editura Humanitas, 1998, p. 75;

15. Ioan Stanomir, „Constituție”, „Coroană” și „țară”. *Constituționalism și monarhie autoritară în intervalul 1938-1940*, în „*Romanian Political Science Review. Studia Politica*”, vol. III., nr. 1, București, 2003, p. 86-87;
16. Nicolae Iorga, *op. cit.*, p.456; despre caracterul de farsă al votării Constituției Radu Rosetti nota „Funcționarii sunt aduși pe căprării cu liste nominale, toți care au nevoie de guvern – și cine nu are? – sunt amenințați într-un fel sau altul. Pentru a face presiuni asupra restului cetățenilor – sunt amenințați cu amenzi dacă nu vin la vot. Când am spus „nu” și la mirarea funcționarului am repetat acest „nu”, sala s-a întors spre mine. Atât de nepregătiți au fost ca cineva să spună „nu”, încât nu găseau lista pe care se înscriau cei care votau „nu”. Mi s-a cerut a semna ceea ce am făcut”; vezi Radu Rosetti, *Pagini de jurnal*, ediție de Cristian Popișteanu, București, Editura Adevărul, 1993, p. 42;
17. Gheorghe Dumitrașcu, *Locul Partidului Țărănesc Radical–Grigore Iunian în istoria României (1932-1940)*, București, 2000, p. 211;
18. Aceste idei se vor regăsi în majoritatea discursurilor diriguitorilor Frontului Renașterii Naționale și vor fi punctele de plecare ale ideologiei partidului unic; vezi Aurelian R. Ionașcu, *Constituțiunea Regele Carol al II-lea*, Tipografia „Cartea Românească”, Cluj Napoca, 1939, p.22; un alt ideolog formula alte opt principii constituționale care au stat la baza creării viitoarei doctrine: crearea statului național; clarificarea și stabilirea drepturilor și datoriilor cetățenilor; întărirea independenței guvernului; asigurarea reprezentării tuturor profesiunilor în Parlament; interzicerea pentru funcționarii publici de a face politică; consfințirea dreptului la proprietate a țărănimii; stabilirea de noi norme de control a finanțelor publice; acordarea egalității drepturilor minorităților, vezi Ștefan Morărescu-Baldomir, *Epoca domniei M.S. Regelui Carol al II-lea. Înfrățiri*, București, 1939, p. 106;
19. *Ibidem*, p. 1;
20. Armand Călinescu, *Însemnări politice 1916-1939*. (ediție de Al. Gh. Savu), București, 1990, p. 373;
21. Romus Dima, *op. cit.* p. 265;
22. *Ibidem*, p. 225;
23. Ion Mamina, *Consilii de Coroană*, București, 1997, p. 165;
24. Florea Dragne, I. Iacoș, N.G. Munteanu, V. Petrișor, *Mișcarea sindicală din România*, București, 1981, p. 523;
25. Romus Dima, *op. cit.* p. 285;
26. Pentru textul legii vezi Ioan Scurtu (coord.), Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 454-458;
27. Florea Dragne, I. Iacoș, N.G. Munteanu, V. Petrișor, *op. cit.* p. 521;
28. Cristian Sandache, *Național și naționalism în viața politică românească interbelică (1918-1940)*, Iași, 2001, p. 101;
29. *Ibidem* p. 102;
30. *Ibidem* p. 103;
31. *Ibidem*, p. 108-109;
32. *Ibidem*, p. 109;
33. *Ibidem*
34. Eugeniu Buhman, *Jurnal*, apud Paul D. Quinlan, *Regele playboy. Carol al II-lea al României*, București, 2001, p. 260;
35. Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*. București, 1998, p. 128;
36. Armand Călinescu, *op. cit.*, p. 386;
37. Romus Dima, *op. cit.* p. 303;
38. Încă de la sfârșitul primului război mondial scriitorul Alexandru Vlahuță anunța, prevestitor, necesitatea înființării uni partid unic ca fiind în spiritul vremii și având drept deziderat refacerea națională. Articolul său, din 28 decembrie 1918, apărut în „*Dacia*”, a fost republicat în „*România*”, din 12 martie 1940. Scriitorul arăta, cu 20 de ani mai devreme, tarele politicianismului antebelic și credea că a sosit momentul unirii nu numai a provinciilor românești ci și o unire politică în noile vremuri;
39. Marin Nedelea, *Prim miniștrii României Mari. Ideile politice*, București, 1991, p. 168;
40. Cristian Sandache, *op. cit.* p. 100;
41. Zigu Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, 1995, p. 264;
42. *Ibidem*, p. 49;
43. Vasile Marin, *Crez de generație*, București, 1993, p. 122;
44. *Ibidem*, p. 15;

45. Gheorghe Tătărescu, *Mărturisiri pentru istorie*, ediție de Sanda Tătărescu-Negropones, București, 1996, p. 216;
46. Marin Nedelea, *op. cit.* p. 150-151;
47. Armand Călinescu, *op. cit.* p. 388;
48. Romus Dima, *op. cit.* p. 303;
49. Armand Călinescu, *op. cit.* p. 400;
50. Al. Gh. Savu, *Sistemul partidelor politice din România (1919-1940)*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 154-155;
51. Alexandru Vaida Voevod, *Memorii*, vol. III, ediție de Alexandru Șerban, Cluj Napoca, 1997, p. 154;
52. Armand Călinescu, *Însemnări*. Apud Al. Gh. Savu, *op. cit.* p. 156-157; în jurnalul publicat de Al. Gh. Savu din memorialistica lui Călinescu lipsesc paginile memoriului acestuia adresat regelui la 20 octombrie 1938 privind proiectul de partid unic. Acesta se regăsește în lucrarea citată;
53. *Ibidem*, p. 158;
54. Marin Nedelea, *op. cit.* p. 159;
55. Ioan Hudiță, *Jurnal politic. 16 septembrie 1938 – 30 aprilie 1939*, ediție de Dan Berindei, Iași, 1998, p.84;
56. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 269;
57. Ioan Hudiță, *op. cit.* p. 142;
58. Ioan Stanomir, *op. cit.*, p. 106-112;
59. Al.Gh. Savu, *op. cit.*, p. 159;
60. Eugeniu Buhman, *Jurnal*, apud Paul D. Quinlan, *op. cit.*, p. 274;
61. Ioan Scurtu (coord.), Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 466;
62. Ștefan Morărescu-Baldomir, *op. cit.*, București, 1939, p. 5;
63. Florea Nedelcu, *De la restaurație la dictatura regală. Din viața politicăa României (1930-1938)*, Cluj Napoca, 1981, p. 421-422;
64. Gheorghe I. Bodea, *op. cit.*, p. 320;
65. Michele Rallo, *op. cit.* p. 82;
66. Ioan Hudiță, *op. cit.* p. 163;
67. *Ibidem*, p. 204;
68. Livia Dandara, *România în vârtoarea anului 1939*, București, 1985, p. 90-91;
69. Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice*, vol. II, (2 noiembrie 1938-31 decembrie 1939), ediție de Georgeta Panelea-Filitti, București, 1996, p. 345;
70. Ștefan Palaghiță, *Garda de Fier spre reînvierea României*, București, 1993, p. 102;
71. Pamfil Șeicaru, *Istoria Partidelor Național, Țărănist și Național-Țărănist*, ediția Victor Frunză, București, 2000, p. 404;
72. Jeliu Jelev, *Fascismul*, București, 1992, p. 235;
73. Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 327;
74. Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond F.R.N. 27/1938, f. 2 (în continuare A.N.I.C.); vezi și Ioan Scurtu, *Din viața politică a României (1926-1947). Studiu critic privind istoria Partidului Național Țărănesc*, București, 1983, p. 414;
75. Constantin I.C. Brătianu, *Amintiri*, în "Magazin istoric", nr. 11, noiembrie 1990, p. 75;
76. Victor Slăvescu, *op. cit.* p. 336;
77. Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 50;
78. Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol.VI, 1 ianuarie-30 iunie 1939, ediție de Stelian Neagoie, București, 2003, p. 51;
79. Mihail Sturdza, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, Rio de Janeiro, Madrid, 1966, p. 140;